

2. Крупка В.П. Художній світ Володимира Забаштанського: монографія. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. 228 с.
3. Крупка М. Гендерний вимір тоталітарного насильства у сучасній жіночій прозі. *Гендерна проблематика та антропологічні горизонти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2012. С.54–66. URL : <https://eprints.oa.edu.ua/5360/1/7.pdf>
4. Пономаренко Л. *Незнайома* : антологія української «жіночої» прози та есеїстики другої пол. XX – поч. XXI ст. Львів : ЛА «Піраміда», 2005. С. 520–530.
5. Радько Г. Щоб неба дістати. Екзистенційні роздуми над прозою Любові Пономаренко : «Ніч у кав'ярні самотніх душ». *Зоря Полтавщини*. 2005. 16 берез. С. 3.
6. Соловей О. Є., Гамоліна У. В. Жіноча проза як феномен української літератури. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Вінниця, 2020. Вип. 12. Т. 2. С. 224-227.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пономаренко Л. Ніч у кав'ярні самотніх душ. Миколаїв, 2004. 254 с.
2. Пономаренко Л. «Коли помирає сонце», «На срібному човні», «Нічого не трапилось», «Фікус» та ін: вибрана мала проза. URL: <http://ukrcenter.com>

ЖАНРОВА ПАЛІТРА ТВОРЧОСТІ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ

Катерина Кабакова, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
Науковий керівник: Н. С. Полярush, кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

GENRE PALETTE OF EMMA ANDIEVSKA'S CREATIVITY

Katerina Kabakova, bachelor's student
Scientific supervisor: Nina Polarush, PhD in Philology, Associate Professor
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

***Анотація.** У статті досліджено жанрове розмаїття поезії Емми Андіївської, з'ясовано витоки поетичного мислення мисткині. Охарактеризовано сонети поетеси, верліброві вірші, лічилки, лічилки-поєми.*

***Ключові слова:** поетеса, мисткиня, жанр, сонет, верлібри, лічилки.*

***Abstract.** The article explores the genre diversity of Emma Andievska's poetry, clarifies the origins of the artist's poetic thinking. The sonnets of the poetess, verlibr's verses, counters, counters-poems are characterized.*

***Key words:** poetess, artist, genre, sonnet, verlibr, counters.*

Емма Андіївська – сучасна українська письменниця, поетеса, художниця, багатогранна творча спадщина якої є яскравою сторінкою вітчизняної культури початку ХХІ століття. Оригінальна і самобутня за структурою і змістом і поезія, і проза мисткині не вписується в жодні канони. Прагнення свободи у житті і творчості є однією із суттєвих рис її світосприймання. Літературно-мистецький доробок письменниці, пронизаний ідеєю національного самоусвідомлення, дедалі частіше стає об'єктом різноаспектних наукових студій. Серед праць, присвячених творчості талановитої української письменниці, наукові розвідки О. Астаф'єва, І. Астапенка, Б. Бойчука, В. Державина, М. Жулинського, І. Жодані, Н. Зборовської, І. Качуровського, Ю. Коваліва, Л. Тарнашинської, І. Фізера та багато інших.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю системного осмислення специфіки жанрових форм, їх модифікацій у поетичній творчості Емми Андіївської як структурно-органічного начала.

Мета статті – визначити основні жанри, в яких працює поетеса, та охарактеризувати їх.

Ім'я Емми Андіївської, української письменниці, поетеси, художниці, сьогодні є відомим у всьому світі. Створений нею світ поетичних і художніх образів вражає високою індивідуальністю.

Мисткиня народилася 19 березня 1931 року у м. Сталіно (нині – Донецьк). До 6 років вона не знала жодного українського слова, що зумовлено життям у зрусіфікованому Донбасі. Лише після переїзду до Києва Емма Андіївська вперше почула українську мову. В одному з інтерв'ю вона скаже: «Коли ми приїхали до Вишгорода, весь Вишгород тоді розмовляв чудовою українською мовою, а я досі ні одного слова українською не знаю... Але оскільки моє вухо добре намотувало все, що діється навколо, то я дуже швидко заговорила українською» [YouTube: Фантастична автобіографія Емми Андіївської]. Змалку дівчинка була не така як усі. Бунт був однією з форм її протесту проти стандартів. Через слабе здоров'я не могла відвідувати школу і, маючи з дитинства феноменальну пам'ять, більшість предметів складала екстерном. З 10-ти років вона почала читати твори світової літератури.

Батько Емми був хіміком-винахідником, якого радянська влада розстріляла, коли почалася Друга світова війна, «аби його винаходи не дісталися німцям». Мати, агроном за освітою, разом з дітьми опиняється на чужині серед вигнанців, доля яких була гіркою. Як згадує Емма Андіївська, мати її була сильною жінкою: «А мама моя не боялася, вона страшно відважна, чарівна, дуже гарна, не те що я... А тоді мама була на голову вища, і струнка, така гарна, що всі зупинялися...моя дуже гарна мама» [YouTube: Фантастична автобіографія Емми Андіївської]. Коли родина опинилась в Німеччині, дівчинка продовжує навчання у чоловічій гімназії, відмовившись від жіночої. Через хворобу хребта вона майже три роки пролежала у гіпсовому ліжку, а потім ходила в корсеті. Наприкінці 1949 року родина переїхала до табору переміщених осіб у Міттенвальді, а пізніше – до Мюнхена. Майбутня поетеса мала гарні вокальні дані, володіла природним оперним контральто, але заняття з вокалу вона відвідувала недовго. Дитинство позначилося на творчості поетеси, зокрема на написаних для дітей казках, лічилках.

У 1954 році Емма Андіївська влаштувалася диктором на радіостанції «Визволення» у Мюнхені. Часто доводилось відвідувати Францію та США. Так, у 1957 році вона працювала у Norcross Greeting Card Company, де перевіряла

128

дизайн листівок. У Нью-Йорку їй вдалося попрацювати бібліотекаркою у медичній бібліотеці.

У цьому ж році майбутня письменниця закінчила Український вільний університет і здобула філологічну, філософську освіту.

Після переїзду в Нью-Йорк родина оселилася в одному будинку із Богданом Бойчуком, який запропонував їй друкуватися в щойно створеному журналі «Нові поезії». Дівчина прийняла пропозицію, а через певний час Б. Бойчук почав формувати «Нью-Йоркську групу», до якої намагався і її залучити.

У 1959 році Емма Андієвська вийшла заміж за відомого українського літературознавця та перекладача Івана Кошелівця. Хоча за письменницею було закріплене громадянство США, подружжя оселилося в Мюнхені. Разом вони прожили близько 40 років.

Емма Андієвська працювала на радіо до 1995 року включно, займала різні посади: режисер, диктор, сценарист, редактор українського відділення радіо «Свобода». Ця робота забиравала у неї багато часу, обмежуючи час на власну творчість. Нині, проживаючи у Мюнхені, Емма Андієвська інтенсивно працює над своїми творами. Усе її життя проходить у праці. Лише завдяки сильній волі і суворій самодисципліні поетеса змогла поєднувати всі сфери свого життя. Як стверджує сама Емма Андієвська, зараз вона спить «2 години на добу, а в молодості могла спати й одну» [Про присудження Національної премії імені Тараса Шевченка 2018: 7].

У 1992 році письменниці вдалося відвідати Україну після багаторічної перерви, а вже після 2000 року Емма Андієвська декілька разів навідувалась на свою малу батьківщину, Донеччину. З 1994 року вона є членом Національної спілки письменників України. У 2018 році Емма Андієвська була нагороджена Шевченківською премією. Тарас Возняк про це скаже: «А у цьому випадку комітет ухвалив гідне рішення...Вона працює в чистому вигляді з мовою, творить нові форми української мови» [Астаф'єв 2003: 240].

Емму Андієвську пов'язують з угрупуванням «Нью-Йоркської групи», але поетеса заперечує цей факт, пояснюючи тим, що вона «почала публікуватися раніше, ніж інші члени групи» [Астаф'єв 2003: 9-10]. Поетеса стверджувала, що вона вже була сформована як особистість у той час, коли «Нью-Йоркська» група тільки почала формуватися. «Я кіт, що ходить сам по собі. Кіплінгівський кіт», – говорила Емма Андієвська під час одного з інтерв'ю [Павличко 2002: 36].

У 1951 році вийшла перша збірка поетеси – «Поезії», позначена яскравою образністю, унікальністю поетичної мови. Схвальними були відгуки критики про цю збірку [Павличко 2002: 64-75]. До речі, Емма Андієвська вільно володіє 11 мовами: крім російської, української, німецької та англійської мов знає старогрецьку, латину, санскрит, французьку, італійську, читає іспанською та португальською мовами. В. Державин порівнює дебют поетеси з П. Тичиною та А. Рембо. Для Емми Андієвської почуття любові до рідної мови, до її народу, до української історії і культури є сакральними, і цим можна пояснити її рішення писати виключно українською мовою, яку сприймала як мову пригноблених. Вона ніколи і не думала писати чи англійською, чи німецькою, чи французькою, хоч і могла. Українська мова для неї єдиний інструмент і засіб творчості, який підтверджує її приналежність до української нації.

Сьогодні Емма Андієвська є авторкою більше 40 збірок поезій, а саме: «Народження ідола» (1958), «Риба і розмір» (1961), «Кути опостінь» (1962), «Базар» (1967), «Наука про землю» (1975), «Спокуси Святого Антонія» (1985), «Вігилії» (1987), «Архітектурні ансамблі» (1989), «Межиріччя. Сонети» (1998), «Сегменти сну» (1998). Серед поетичних жанрів, з якими працює авторка, сонет, верлібр, несонетні ліричні вірші, лічилки, лічилки-поєми. Примітно, що друкувалися твори у трьох країнах, де вона проживала після еміграції: США, Німеччині, Франції.

Відомий вчений Володимир Державин пов'язує з іменем Емми Андієвської запровадження сюрреалізму в українській літературі. Для її поезії характерним є ускладненість композиції і тексту у прозі, образи бароково несподівані, а у

сонетах часто поєднується розмовно-побутова лексика з науковими термінами і раритетними архаїзмами. Поетеса часто наголошує на вагомій ролі її підсвідомості у творчості, адже світ вона сприймає через інтуїцію, «не підключаючи інтелект» [Шаф 2007: 160]. Вона часто звертається до містичного і духовного світів у своїй творчості, це особливо можна простежити у поезіях збірки «Спокуси Святого Антонія» (1985). Важливо наголосити на тому, що творчість і світогляд Емми Андієвської близькі до вчень будизму і містики Карлоса Кастанеди [Шаф 2007: 166]. Тому для сприйняття творчості авторки читачу необхідно бути високо ґрунтованим та розуміти культуру інших країн й релігій. Саме через цю вибагливість і герметичність творчості Емми Андієвської Данило Гузар-Струк у своїй статті «Як читати поезії Емми Андієвської» [Струк 1994: 217] визначив три ключі до розуміння творів поетеси: перспектива, назва вірша та світ сну. Так, читачу необхідно орієнтуватися, з якої перспективи авторка відтворює свої спостереження. Наприклад, у своїй поезії «Стеблина-шинок» Емма Андієвська дивиться на стебло колоска очима комашки, а у вірші «Втеча» все зображене вона сприймає очима втікача.

Другим ключем, як уже було сказано, є назва поезії: найчастіші теми для Емми Андієвської є зображення явищ природи і краєвидів, тому використовує вона звукові і зорові образи у своїх назвах. Наприклад, у поемі «Про хліб в традиційному» поетеса оспівує процес створення хліба за допомогою звукових, лексичних та зорових образів. Вона показує хліб не тільки як їжу, але й як засіб ґноблення народу.

І третім, завершальним ключем, є світ сну. Поетеса скаже, що в неї вироблено «цілий алфавіт сну» [Струк 1994: 10], і саме ним твориться той сюрреалістичний світ. Так, саме світ сну є засобом творення її циклу віршів про базар, де Емма Андієвська сприймає його як мікрокосмос у мареннях уяви.

Творчість поетеси не можна уявити і без тонкого гумору. Дослідники також звертають увагу на дитячість сприйняття світу, адже ліричні герої її поезій дуже часто добре знайомі речі бачать ніби вперше. Тарас Возняк про це

писав: «Від традиційних текстів твори Андіївської відрізняє щонайперше невідповідність її логіки логіці, до якої ми звикли. Причому це не вибрик, а її органіка» [Астаф'єв 2003: 20].

Як і поезії, живопису мисткині також притаманна сюрреалістична тематика та тонкий гумор: відомі форми її картин дуже часто нагадують абсолютно неочікувані речі, чим і створюється комічний ефект. Емма Андіївська створила понад 9000 картин, не маючи формальної мистецької освіти. Як живописець, вона працює від 1956 року, її картини були представлені на виставках у Мюнхені, США, Канаді, Франції, Австралії, Німеччині, Бразилії, Швейцарії, Україні. Свої ранні роботи Емма Андіївська виконувала аквареллю, пізніше почала використовувати акрилові й олійні фарби. Як і в поезії, вона володіє специфічною технікою малювання: її художнім прийомом є повторне накладання фарби – до 25 разів. Завдяки цьому вона досягає ефекту рухомих картин, який помітний при перегляді картини під різними кутами зору.

Рідко вона поєднує поезію і малярство. Прикладом цьому є альбом «Мова сну = сегменти», у якому зібрано картини з написами на них, які пов'язані із зображенням. Авторка альбому робить акцент тут на образах сновидінь.

Не менш цікавою є проза Емми Андіївської. Якщо поезія більше тяжіє до кольору, то прозі притаманні архітектурні та музичні мотиви. Проза віддзеркалює конфлікт між раціональним мисленням та ірраціональністю. Емма Андіївська є авторкою трьох романів: «Герострати» (1950 – 1952 рр.), «Роман про добру людину» (1964 – 1968 рр.), «Роман про людське призначення» (1970 – 1980 рр.). Незвичними за своєю складністю є речення Емми Андіївської: дуже часто вони можуть бути довжиною у 15 сторінок [Шаф 2007: 152-153].

Отже, Емма Андіївська – одна з найяскравіших і найоригінальніших постатей українського зарубіжжя, яка своїми здобутками створила абсолютно унікальну за жанровою парадигмою сторінку в історії української літератури та мистецтва. Її входження в літературу називають феєричним. Як мистецька

індивідуальність, вона формувалася в ізоляції, займаючись самоосвітою. Сюрреалізм, герметизм, тонкий гумор, дитячість світосприйняття – це головні риси її творчого доробку. І хоч більшість віршів в останніх збірках поетеси написані у класичній формі, вони далекі від класики. У цьому дослідники її творчості бачать оригінальність, неперебутність її творчості. Поетеса майстерно зуміла поєднати традиційне і нове в українській літературі початку ХХІ століття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Емма Андієвська [біогр. дані, бібліографія, поезії, уривки із проз. творів «Джалапіта», «Подорож»] . *Поети «Нью-Йоркської групи»* : антологія / упоряд. О. Г. Астаф'єв, А. О. Дністровий. Харків : Ранок : Веста, 2003. С. 236-271.
2. Про присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка : Указ Президента України від 7 берез. 2018 р. № 60 : [серед лауреатів - Емма Андієвська]. *Урядовий кур'єр*. 2018. С. 7.
3. «Провидіння не любить ледачих...» Розмова з Еммою Андієвською. *Жінка як текст. Емма Андієвська, Соломія Павличко, Оксана Забужко: фрагменти творчості і контексти* / упоряд. Л. Таран. Київ : Факт, 2002. С. 36.
4. Струк Д. Як читати поезії Емми Андієвської. *Українське слово* : хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст. ; у 3 кн. Київ, 1994. С. 216-223.
5. Фантастична автобіографія Емми Андієвської. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RY7ZvZ1Byac&t=310s>
6. Шаф О. В. Сонет Емми Андієвської в західноєвропейському контексті : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01 / О. В. Шаф ; Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ, 2007. 21 с.

СВОЄРІДНІСТЬ ЕСТЕТИЗАЦІЇ ОБРАЗІВ СЕЛЯН У РОМАНІ

АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «БІЛЬ І ГНІВ»

Ірина Карнаух, здобувач ступеня вищої освіти магістра

Науковий керівник: В. І. Ткаченко, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського